

P67

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

РОЛІНСЬКА Олена Григорівна

УДК 780.7.+378.013+786.2

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ЕВРИСТИЧНОЇ  
ДІЯЛЬНОСТІ В ФОРТЕПІАНОМУ НАВЧАННІ  
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

13.00.02 – «Теорія та методика музичного навчання»

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

НБ НПУ



\*100068897\*

7824

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ.

**Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор  
**ПАДАЛКА Галина Микитівна**,  
Інститут мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,  
професор кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури.

**Офіційні опоненти:** доктор мистецтвознавства, професор  
**ШУЛЬГІНА Валерія Дмитрівна**,  
Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, завідувач кафедри теоретичної та прикладної культурології;

кандидат педагогічних наук, професор,  
заслужений діяч мистецтв України  
**ФЕДОРИШИН Василь Ілліч**,  
Національний педагогічний університет, імені М.П. Драгоманова, професор кафедри інструментального та оркестрового виконавства.

Захист відбудеться 10 березня 2011 р. о 16 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 8 лютого 2011 р.

**Вчений секретар**  
спеціалізованої вченої ради



**А.В. Козир**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

**Актуальність теми дослідження.** Сучасна парадигма освіти, яка формується сьогодні в педагогічній науці, потребує розробки нових підходів, сприяючих пошуку та свободі вибору різних способів та методів навчання.

Національною доктриною розвитку освіти в Україні у XXI столітті передбачена суттєва перебудова системи навчання, яка б підвищувала якість підготовки вчителів, формування у них нового способу мислення та умінь професійної діяльності. Оскільки нині принципово змінюються уявлення про мету, способи і засоби здійснення вчителем професійної діяльності, за останнє десятиріччя у теорії та практиці підготовки майбутніх вчителів розгорнулися інтенсивні розробки пошуку шляхів та засобів вирішення цієї проблеми. Головною метою професійної діяльності вчителів визнано виховання учнів як активних діячів, суб'єктів перетворювання навколишнього світу, суспільства та самих себе. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають проблеми евристичного навчання. Сучасний учитель не може задовольнитись простою трансляцією культурного досвіду в середовищі учнів, йому необхідно вміти практично будувати різноманітні освітні (розвивальні та навчальні) ситуації, знаходити оригінальні, адекватні цим ситуаціям, засоби взаємодії з учнями (А.Алексюк, Н.Гузій, Е.Карпова, З.Курлянд, С.Мельничук, Ю.Руденко, О.Хижна, О.Цокур та ін.).

У галузі теорії й методики музичного навчання проблема професійної підготовки вчителів також знайшла широке відображення у дослідженнях науковців. Так, розроблено професіограму вчителя музики (Л.Арчажникова), досліджено шляхи забезпечення цілісності професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта (Е.Абдуллін, В.Муцмаєр, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька та ін.). Специфічним завданням професійної діяльності вчителя присвячені праці Т.Беркман, Н.Ветлугіної, Д.Кабалевського, А.Козир, О.Щолокової та ін. Питанням творчого спрямування професійної підготовки майбутніх учителів музики присвячені дослідження Н.Білої, Н.Білової, А.Болгарського, Р.Верхолаз, Л.Воеводіної, Л.Годік, М.Демидової, А.Ліненко, Р.Кузьменко, Г.Ципіна, В.Яконюка та багатьох інших авторів. Звертаючись у своєму дослідженні до проблеми підготовки майбутніх учителів музики до професійної діяльності, ми виходили з того, що мистецька освіта постає органічною частиною духовної культури людства (І.Зязюн, В.Жадько, Е.Кучменко, Г.Меднікова, Н.Миропольська, О.Олексюк, О.Шевнюк та ін.).

За останній час виконано ряд досліджень, де проблеми евристичного навчання посідають чільне місце (А.Хуторської, С.Архангельський та ін.). Водночас зазначимо, що дослідники звертали більше уваги на евристичну підготовку вчителів природничих дисциплін. Значно менше уваги приділено методиці застосування прийомів евристичної діяльності у гуманітарному навчанні. Методика застосування прийомів евристичної діяльності в фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики взагалі не виступала

предметом спеціального дослідження. Між тим практика художньо-виховної роботи в школі потребує вчителя, спроможного до евристичної діяльності.

Вищезазначене дозволяє говорити про наявність суперечностей між:

- об'єктивною потребою суспільства і школи у підготовці фахівців, здатних до творчої музично-педагогічної діяльності, й недостатнім рівнем сформованості їх готовності до евристичної діяльності;

- орієнтацією на випереджальний характер підготовки вчителів музики, готових до інноваційних перетворень в галузі музично-педагогічної діяльності, та недостатньою розробленістю технологій підготовки студентів до евристичної діяльності в контексті викладання окремих музичних дисциплін;

- переходом у мистецькому навчанні від інформативних до активних форм і методів навчання із застосуванням творчого художнього пошуку і недостатньою реалізацією цього підходу в системі музично-педагогічної, зокрема фортепіанної підготовки майбутніх учителів;

- потребами удосконалення сучасної практики фортепіанного навчання майбутніх учителів музики та недостатньою теоретичною розробкою проблеми формування готовності студентів до евристичної діяльності.

Необхідність вирішення зазначених суперечностей зумовила вибір теми дослідження: *“Методика застосування прийомів евристичної діяльності в фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики”*.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертація входить до плану наукових досліджень кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова й складає частину наукового напрямку „Зміст, форми, методи фахової підготовки вчителів”.

Тему дисертації затверджено Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 29.11.2007) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології України (протокол №1 від 29.01.2008).

**Мета дослідження** – розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику застосування прийомів евристичної діяльності в фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики.

**Об'єкт дослідження** – процес фортепіанного навчання майбутніх учителів музики.

**Предмет дослідження** – методика застосування прийомів евристичної діяльності в фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики.

**Завдання дослідження:**

1. Вивчити стан дослідженості обраної проблеми.
2. Уточнити сутність понять «евристична діяльність», «прийоми евристичної діяльності», «готовність до застосування прийомів евристичної діяльності».
3. Розробити методичну модель застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики.

4. Визначити стан застосування прийомів евристичної діяльності у сучасній практиці фортепіанного навчання майбутніх учителів музики.

5. Розробити критерії й показники готовності студентів до застосування евристичних прийомів у фортепіанному навчанні.

6. Визначити етапи формування готовності студентів до застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні.

7. Експериментально перевірити ефективність розробленої методичної моделі.

**Методологічною та теоретичною основою дослідження** стали: концептуальні положення теорії евристичного навчання (А.Хуторської, С.Архангельський), ідеї щодо системного підходу до формування особистості (С.Николаєнко, Г.Щедровицький); дидактичні і психологічні принципи розвивального навчання (В.Давидов, Н.Талізїна); розробки теорії мислення та мислєдіяльності (О.Брушлинський, О.Матюшкін, Л.Таланова). методологічні установки, здійснені в рїчницї естетики і мистецтвознавства (Б.Асафьев, І.Зязюн, Є.Назайкінський), специфіки підготовки учителя музики (Е.Абдуллін, Л.А. Арчажникова, О.Я. Ростовський).

**Методи дослідження.** Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів теоретичного й емпіричного дослідження:

- *теоретичні*: аналіз філософської, педагогічної, психологічної, мистецтвознавчої літератури з метою визначення теоретичних засад дослідження, окреслення основної його проблематики; моделювання – для створення методичної моделі формування готовності студентів до евристичної діяльності; аналіз, систематизація, метод теоретичного аналізу психолого-педагогічної, методичної, навчальної літератури під час обґрунтування основних теоретичних положень дослідження, узагальнення експериментальних даних для визначення дієвості розробленої моделі;

- *емпіричні*: методи збору інформації (анкетування, тестування, бесїда, педагогічне спостереження, вивчення продуктів діяльності студентів) для вивчення стану досліджуваної проблеми та визначення результатів експериментального впровадження розробленої методичної моделі, педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності розробленої методики;

- *методики обробки результатів дослідження*: кількісний та якісний аналіз отриманих даних, методи математичної статистики.

**Організація дослідження.** Дослідження, що здійснювалося протягом 2002 – 2010 рр., включало три етапи.

*Перший етап* (2002 –2003 рр.) – вивчалися теоретичні й практичні аспекти проблеми, визначалися вихідні позиції дослідження: мета, завдання, об'єкт, предмет, методологічна основа; досліджувався стан наукової розробки проблеми та стан практичного застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики; визначалися та розроблялись методики констатувального та формувального експериментів.

*Другий етап* (2003-2008 рр.) – конструювалась та теоретично обґрунтовувалась методична модель застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні студентів, впроваджувалась у практику розроблена модель та перевірялась її результативність.

*Третій етап* (2008-2010рр.) - аналізувались, узагальнювались та систематизувались результати експериментальної перевірки запропонованої методичної моделі, формулювались висновки, оформлялись розділи дисертаційного дослідження.

**Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що

*уперше* :

- розроблено комплекс евристичних прийомів діяльності, педагогічно доцільних для застосування у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики;

- запропоновано нову методику застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики;

- визначено критерії, показники та рівні готовності студентів до застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні;

*уточнено*:

- сутність і зміст понять “евристична діяльність”, “прийоми евристичної діяльності”, «готовність до застосування прийомів евристичної діяльності»;

*подальшого розвитку дістали:*

- теоретико-методичні позиції евристичного навчання в контексті музичної освіти;

- ідеї щодо гуманізації мистецької освіти;

- підходи до особистісно - творчого розвитку учнів у музичному навчанні.

**Практичне значення** полягає у розробці та впровадженні методичних рекомендацій щодо використання прийомів евристичної діяльності у навчанні майбутніх педагогів-музикантів; розробці тестових завдань для перевірки готовності студентів до застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні.

Результати дослідження, основні його позиції можуть знайти втілення у викладанні музичних дисциплін у педагогічних університетах, у вищих навчальних закладах музичного профілю, у розробці лекцій з методики музичного виховання, у проведенні уроків у музичних школах.

**Апробація та впровадження результатів** дослідження здійснювались через: виступи на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів, докторантів і студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, а також на міжнародних наукових конференціях: “Наука і освіта – 2004”, (Дніпропетровськ, 2004), “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” (Київ, 2007; 2009); *всєукраїнських науково-практичних конференціях*: “Всєукраїнські науково-практичні читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К.Ушинського і В.Сухомлинського” (Одеса, 2004),

“Мистецька педагогічна освіта (теорія, методи, технології)” (Кривий Ріг, 2006),  
 “Шості педагогічні читання пам’яті О. П. Рудницької” (Київ, 2008),

**Вірогідність та аргументованість** результатів дослідження забезпечується обґрунтованістю методологічних та теоретичних його засад, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його меті і завданням, здійсненням порівняльного аналізу здобутих експериментальних даних та їх обробкою методами математичної статистики.

**Публікації.** Основні положення та результати дисертації викладено в одинадцяти одноосібних публікаціях автора, серед яких п’ять у наукових фахових виданнях з педагогіки.

**Структура дисертації.** Складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (204 найменувань, з них іноземною мовою – 10). Загальний обсяг – 235 сторінок, основний текст дисертації викладено на 187 сторінках. Робота містить 2 таблиці й 5 додатків, що разом становить 26 сторінки.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, окреслено методологічні та теоретичні основи дисертації, розкрито наукову новизну і практичне значення роботи.

У першому розділі – *“Теоретико – методологічні засади дослідження проблеми застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики”* проаналізовано стан дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів музики до професійної діяльності у науковій літературі, розглянуто провідні підходи сучасної теорії евристичного навчання, виявлено і проаналізовано основні концепції сутності та структури евристичної діяльності.

Упродовж багатьох років розуміння природи й сутності професійної діяльності педагога пов’язувалося зі сферою мистецтва (Я.Коменський, А.Дістервег, Ж.-Ж. Руссо, К.Ушинський). Проте, вже у XIX столітті виникає необхідність спеціальної підготовки педагогічних кадрів, спроможних забезпечити вплив мистецтва на формування особистості. Задоволення потреб освітянської практики вимагало масової підготовки учителів музики, що значно вплинуло на розуміння природи музично-педагогічної діяльності, на з’ясування типових рис і ознак музично-педагогічної діяльності. Визначення провідних підходів до підготовки майбутніх учителів музики відбувалось у річчій провідних напрямів розвитку теорії вищої педагогічної освіти (О.Абдулліна, А.Алексюк, В.Бондар, Ф.Гоноболін, Н.Кузьміна, Ю.Кулюткін, В.Сластьєнін, Р.Хмельюк та ін.)

На сьогодні доведено, що розвиток виконавської майстерності – один із необхідних компонентів професійної діяльності учителя музики (В.Шацька, Л.Арчажникова, Р.Верхолаз, А.Козир, В.Шульгіна та ін.). Особливе місце у

виконавській підготовці майбутніх учителів музики посідає їх фортепіанне навчання, яке має відрізнятись певною специфікою (З.Квасниця). Зокрема, для майбутніх учителів музики поряд із загальними уміннями фортепіанного виконавства необхідним є оволодіння спеціальними, зумовленими потребами майбутньої діяльності, уміннями художньо-педагогічної інтерпретації музики (Г.М.Падалка), ескізного опрацювання фортепіанного репертуару (Л.В.Осипова), читання з аркушу (В.Пустовіт), підбирання за слухом (Т.Беркман). Великого значення надають науковці розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музики (Н.Біла, Н.Білова, Є.Куришев, Н.Сегада та ін.). Розглядаючи проблему творчої діяльності студентів, вчені досліджують питання залучення майбутніх учителів музики до елементарної композиторської творчості (В.Брилін, А.Душний), впровадження методик розвитку креативності студентів (В.Фрицюк), застосування активних засобів творчо-аналітичного осягнення музичних творів (Л.Воеводіна), розвитку творчого потенціалу студентів (С.Олійник). Водночас зазначимо, що проблема творчого спрямування фортепіанного навчання у процесі застосування майбутніми учителями музики прийомів евристичної діяльності дотепер не була поставлена.

Аналіз наукової літератури свідчить про існування різноманітних підходів до трактування евристичної діяльності як спеціальної галузі знання. Ще у Древній Греції евристика розглядалась як система навчання шляхом застосування навідних питань, що активізують мислення людини. Великого значення надавали вчені минулих років евристичним методам навчання, підкреслюючи, що пізнавальний «пошук», «відкриття» є продуктивним способом розвитку людини (Я.Коменський, А.Дистервег, Ж.-Ж.Руссо).

З розвитком науки евристичну діяльність стали трактувати як проблему творчості. Вчені вважають, що основою евристики як науки служить психологія, і зокрема, той її розділ, який отримав назву творчого або продуктивного мислення. Проблеми стимулювання творчого мислення досліджено у роботах Е. де Боно (латеральне мислення), В.Гордона (синектика), А.Осборна (мозковий штурм) та ін. Серйозний внесок у розвиток теорії творчості зроблено українським ученим В.Роменцем (структура творчого процесу).

Евристична діяльність характеризується як спеціальна галузь знання, мета якої – дослідити правила та методи, що ведуть до відкриттів та винаходів (Дж.Брунер, Д.Пойа, В.Пушкін та ін.). Велику роль у процесі художньої творчості відіграє інтуїція. Роль інтуїції, її функції у процесі евристичних пошуків у галузі художнього мислення досліджено Л.Виготським, О.Гройсманом, Л.Єрмолаєвою-Томіною та ін.

Сучасний етап розвитку евристичного навчання як спеціальної галузі освітнього процесу пов'язано з дослідженнями А.Хужорського, О.Серебрянникова та ін. Провідні позиції їх робіт відтворюють положення щодо евристичної діяльності як багатоскладової структури, змістом якої виступає творчий пізнавальний пошук. Прийоми евристичного типу



стимулюють пошук способів вирішення нових, раніше невідомих проблем, відкриття нових для суб'єкта діяльності знань, що відповідають природі та специфіці творчої або продуктивної діяльності. Евристичні прийоми ґрунтуються не на формально-логічному, а на змістовому аналізі проблеми. Узагальнюючи існуючі підходи, А.В. Хуторської відзначає, що в евристичному навчанні учень сам виробляє для себе новий зміст освіти у формі ідей, творчих робіт, досліджень. Евристична навчальна діяльність передбачає відкриття нових, раніше невідомих закономірностей об'єктів, нові способи мислення, нову систему дій, досягнення нових цілей.

На підставі аналізу поглядів учених щодо евристичної діяльності під означеною діяльністю ми розуміємо різновид мисленневих і практичних дій, спрямованих на пошук нових підходів до творчого вирішення проблеми. Прийом евристичної діяльності – це відносно закінчений елемент пізнавально-перетворювальної дії, що ґрунтується на усвідомленому підході до вирішення творчого завдання. Готовність до евристичної діяльності розглядається нами як інтегроване особистісне утворення, що характеризує позитивне ставлення до евристичної діяльності, обізнаність у прийомах евристичної діяльності, здатність до їх застосування та оцінювання.

**У другому розділі** *“Методична модель застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики”* викладено розроблені й обґрунтовані в процесі дослідження педагогічні умови, методи і форми навчання студентів. Педагогічними умовами, що сприяють ефективному застосуванню евристичних прийомів студентами, визначено такі, як:

- сенсова орієнтація майбутніх учителів музики у навчанні за евристичним типом, оптимальна дія якої досягається шляхом залучення студентів до аналітично-рефлексивної, порівняльно-вибіркової та причинно-наслідкової ситуації;

- формування постійної установки студентів на творчість, яка знаходить реалізацію у виконанні завдань проєктивно-відкритого спрямування, таких як апробація відомих способів роботи і на цій основі пошук нових, залучення студентів до творчого наслідування тощо;

- спонукання до рефлексивного осмислення результатів евристичної діяльності, що передбачає звертання студентів до самоаналізу, до інтроспекції власної евристичної діяльності, найпродуктивнішими аспектами якої визнано стартову, поточну і прогностичну самодіагностику;

- поелементне введення евристичних дій у практику фортепіанної підготовки студентів, що мотивується різним ступенем складності евристичних дій. Розробка ієрархічної послідовності введення елементів евристичної діяльності має підпорядковуватись як загальним законам нарощування творчого потенціалу в кожному евристичному прийомі, так і врахуванню особистісних характеристик кожного студента. Стадії поелементного введення евристичних дій включають: спостереження за евристичною діяльністю інших, вирішення евристичної проблеми за наданим зразком, фрагментарне вирішення

визначеної викладачем евристичної проблеми, цілісне вирішення визначеної викладачем евристичної проблеми, самостійне визначення і вирішення студентом евристичної проблеми;

- забезпечення психологічного комфорту студентів у процесі евристичної діяльності, який досягається на основі акцентуації позитивних здобутків студентів у евристично-пошуковій діяльності, опори на партнерські стосунки між викладачем і студентом у застосуванні евристичних прийомів, ставлення до студента як до унікальної особистості.

У процесі дослідження визначено комплекс евристичних прийомів, які особливо доцільно використовувати у фортепіанному навчанні студентів. До них віднесено такі, як *виявлення суперечностей (з'ясування протилежних точок зору в процесі аналізу музикознавчої та методичної літератури, зіставлення різноманітних виконавських концепцій тощо)* з метою з'ясування конфлікту між наявним і потрібним, тим самим "запускаючи механізм" евристичного пошуку; *доповнення*, що застосовується шляхом висунення питань, які розширюють евристичний пошук; *прийом заміни*, що особливо ефективно діє там, де від студента очікують коректування традиційних способів вирішення художніх проблем; *реконструкція відомого*, що передбачає залучення студентів до художньої творчості шляхом внесення видозмін до усталених способів опрацювання музичного матеріалу; *художнє перебільшення*, сутність якого полягає у навмисному підкресленні потрібної виконавської деталі, рельєфному її поданні, але такому, яке б не руйнувало художні засади виконання; *варіативне опрацювання навчального матеріалу*, застосування якого відбувається шляхом пошуку студентами оптимального варіанту виконання художньо-творчого завдання; *художня трансляція*, що зорієнтована на інтенсифікацію евристично - інтуїтивного мислення студентів в музиці через актуалізацію їх художнього досвіду в інших видах мистецтва; *миттєве створення*, евристична дія якого полягає у швидкій мобілізації творчої енергії студентів, що оминає доведення, аналіз, усвідомлене порівняння; *вибір кращого вирішення художньої проблеми*, зумовлений багатомірністю мистецтва, багатогранністю його образів і художніх форм. Потреба порівняння, зіставлення, що виникає при виборі потрібного художнього об'єкту, момент невизначеності створює умови для збудження евристичних способів мислення студента; *знаходження подібного*, активізуюча дія якого полягає у наданні студентам можливості усвідомити, що ту чи іншу художню проблему можна вирішити різними засобами.

У процесі дослідження розроблено також методи, які спонукають студентів застосовувати вище розглянуті евристичні прийоми, сприяють формуванню їх здатності навчатись за законами евристики, а саме:

- метод педагогічної акцентуації, що полягає у спрямуванні сумісної діяльності педагога і студента на виокремлення із комплексу, із сукупності об'єктів ключового, найсуттєвішого, найзначущого. Важливо, щоб, застосовуючи евристичні прийоми, студенти могли зосередити увагу, обрати

потрібний напрям діяльності, визначитись у орієнтирах подальшого евристичного пошуку;

- метод довільного переформулювання художньої проблеми, сутність якого полягає у цілеспрямованій видозміні словесного означення художньої проблеми, яка вирішується на уроці з метою зробити знайоме незнайомим і на цій основі активізувати евристично – інтуїтивний спосіб вирішення проблеми;

- метод індуктивного опрацювання музичного матеріалу, що передбачає розгляд окремих випадків опрацювання навчального матеріалу, яке має «навести» на вирішення узагальненої художньої проблеми. Підводячи студента до вирішення часткової проблеми, викладач загострює його увагу на можливості подібних евристичних дій в умовах розширеної сфери діяльності.

- метод реверсного наведення на евристичний пошук, який зорієнтовано на вирішення художньої проблеми у зворотному напрямку, від усвідомлення результату до пошуку способів вирішення цієї проблеми;

- метод індивідуальної адаптації евристичних прийомів, завданням якого є забезпечення творчого самовизначення студента відповідно до його креативно-пошукових можливостей.

Для забезпечення успішності впровадження евристичних прийомів до процесу фортепіанного навчання було визначено форми організації евристичної діяльності:

- *урок евристичного діалогу з мистецьких питань*, який проводиться таким чином, щоб через постановку відповідних питань запитань спонукати студента до постановки проблеми, зорієнтувати його навчальну діяльність на пошук, відкриття;

- *арт-конференція* – колективна форма евристичного заняття, яка може мати місце в позааудиторній роботі. Студентам, присутнім на конференції, пропонується сформулювати питання до викладача відповідно до визначеної теми. Викладач має відповісти на них, намагаючись логічно, послідовно «вплести» їх у цілісний текст доповіді. Педагогічна ефективність арт-конференції зумовлюється як евристичною активністю студентів, так і можливістю викладача продемонструвати власну ерудицію, творчий потенціал;

- *евристичний індивідуальний тренінг*, що передбачає цілеспрямоване вправлення студентів у різновидах евристичної діяльності. Основний засіб – залучення студентів до вирішення «відкритих» завдань, тобто таких, що не мають однозначного вирішення;

- *евристичний конкурс* – колективна форма заняття, де евристичний пошук супроводжується впровадженням елементів змагання. Педагогічний сенс запровадження цієї форми заняття – збагатити індивідуальні можливості кожного студента за допомогою колективного евристичного пошуку;

- *рефлексивний урок* - форма організації евристичної діяльності, де підведення підсумків відбувається на основі рефлексії. Рефлексивний урок бажано проводити, коли закінчується вивчення певного відрізка навчальної програми;

- *евристичний хешпенінг*: – інтерактивна видовишно-ігрова колективна форма евристичного заняття, що зорієнтована на підведення підсумків засвоєння студентами евристичних прийомів діяльності. Евристичний хешпенінг – відкрита вистава, у якій беруть участь не тільки актори, а й глядачі. Підготований заздалегідь сценарій намічає лише основні лінії розгортання дії, всі деталі, конкретика евристичної поведінки складається у ході спектаклю – хешпенінгу.

У **третьому розділі** *«Дослідно-експериментальне дослідження ефективності розробленої методики застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики»* викладено результати констатувального та формувального експериментів.

Метою констатувального експерименту було визначення стану готовності майбутніх учителів музики до евристичної діяльності у фортепіанному навчанні за наступними, розробленими в процесі дослідження **критеріями і показниками**:

- мотиваційний, що свідчить про міру сформованості позитивного ставлення студентів до евристичної діяльності. Показники: прояв стабільного інтересу до оволодіння прийомами евристичної діяльності; прояв стабільного інтересу до розв'язання евристично-творчих завдань у різних видах фортепіанної підготовки;

- пізнавальний, що передбачає міру обізнаності студентів у прийомах евристичної діяльності. Показники: наявність відомостей щодо евристики, її основних понять; уміння назвати і розкрити сутність прийомів евристичної діяльності.

- діяльнісний, який спрямовано на виявлення здатності студентів до усвідомленого і результативного застосування прийомів евристичної діяльності у різних видах фортепіанної підготовки. Показники: уміння вибрати із запропонованого переліку прийомів оптимальний для вирішення евристичного завдання; уміння вирішити творче завдання за допомогою свідомого застосування евристичного прийому;

- оцінювальний, за допомогою якого визначається міра здатності студентів до адекватного оцінювання результатів впровадження прийомів евристичної діяльності у різні види фортепіанного навчання. Показники: уміння дати самооцінку позитивним наслідкам застосування евристичного прийому при виконанні навчального завдання (з'ясувати вплив використання саме цього прийому на підвищення результативності творчих дій); уміння виявити вади і прорахунки у використанні евристичного прийому при виконанні навчального завдання.

У процесі констатувального експерименту було змодельовано **рівні готовності** майбутніх учителів музики до евристичної діяльності:

- нульовий (студенти не виявляють ніякого зацікавлення евристичною діяльністю, не обізнані із сутністю евристичної діяльності, її евристичними прийомами, не вміють вирішувати художньо-творчі проблеми шляхом

свідомого звернення до евристичної діяльності, не спроможні до адекватного оцінювання результатів застосування евристичних прийомів);

- низький (студенти виявляють нестабільний інтерес до евристичної діяльності під впливом зовнішніх факторів, мають невизначені уявлення щодо евристичної діяльності, не вміють вирішувати художньо-творчі проблеми шляхом звернення до евристичної діяльності, не спроможні до адекватного оцінювання результатів застосування евристичних прийомів іншими);

- середній (студенти виявляють нестабільний інтерес до евристичної діяльності під впливом внутрішніх факторів, поверхово обізнані у можливостях евристичної діяльності, специфіці її здійснення, евристичні прийоми при вирішенні художньо-творчої проблеми можуть застосувати з допомогою викладача, не можуть адекватно оцінити результати евристичної діяльності, як своєї, так і оточуючих);

- високий (студенти виявляють стабільний інтерес до евристичної діяльності під впливом внутрішніх факторів; обізнані у евристичній діяльності, її сутності, можливостях, прийомах; усвідомлено і результативно звертаються до евристичної діяльності під час вирішення художньо-творчих проблем).

За результатами констатувального експерименту встановлено, що студенти мають незначні, поверхові відомості, або й зовсім ніяких уявлень щодо евристичної діяльності, не мають досвіду застосування евристичних прийомів у фортепіанному навчанні. Позитивне ставлення до оволодіння прийомами евристичної діяльності не носить стабільного характеру, виявляється переважно під впливом зовнішніх факторів. Здатність до оцінювання (до самооцінки) результатів впровадження евристичних прийомів обмежена.

Аналіз результатів констатувального експерименту дає також можливість стверджувати, що викладачі загалом схвально ставляться до впровадження прийомів евристичної діяльності, вважають їх такими, що сприяють інтенсифікації фортепіанного навчання. Водночас позитивне ставлення до застосування евристичних прийомів діяльності в класі фортепіано не підкріплюється широким їх практичним впровадженням. Викладачі надто мало обізнані у прийомах евристичної діяльності, не володіють методикою їх запровадження в практику навчання, стикаються із труднощами у спонуканні студентів до евристичної діяльності.

Проведення формульовального експерименту довело ефективність запропонованої методичної моделі. У результаті проведення формульовального експерименту встановлено, що найдоцільнішим є дотримання певної послідовності етапів формування готовності студентів до застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні студентів. Кожен з етапів має відзначатись введенням нових прийомів евристичної діяльності на тлі вже засвоєних студентом на попередньому. Така послідовність розкриває шлях до багаторазового вправляння у евристичних прийомах. Уведення нового на тлі звичного дозволяє зосередити увагу студентів на оволодінні раніше невідомим.

Розроблені педагогічні умови залучення студентів до евристичної діяльності, методи роботи зі студентами й форми впровадження евристичних прийомів у фортепіанне навчання також мають місце на кожному з етапів, проте застосовуються з різною інтенсивністю. Визначення пріоритетних для кожного з етапів прийомів, умов, методів та їх форм не виключає застосування інших.

Перший етап (ознайомлення із евристичною діяльністю і засвоєння евристичних дій порівняльного характеру) триває протягом першого, другого і третього семестрів. Мета цього етапу – надати перші відомості щодо сутності й особливостей евристичної діяльності, зацікавити студентів евристичними прийомами та надати їм можливість випробувати ці прийоми на практиці, переконатись у перевагах евристичної діяльності. Передбачається, що протягом першого етапу навчання студенти мають оволодіти такими прийомами евристичної діяльності: «Виявлення суперечностей», «Художня трансляція», «Знаходження подібного». Особливого значення на цьому етапі набуває створення таких педагогічних умов, як сенсова орієнтація майбутніх учителів музики у навчанні за евристичним типом та формування у них постійної установки на евристичну діяльність. Пріоритетними на першому етапі навчання слід вважати такі методи навчання студентів прийомів евристичної діяльності, як метод педагогічної акцентуації та метод індуктивного опрацювання евристичних прийомів. Найпродуктивнішою формою роботи на першому етапі виявився урок евристичного діалогу, метою якого є спонукання студентів до перших кроків у опануванні евристичними прийомами в практичній діяльності.

Другий етап (засвоєння евристичних дій варіативно-творчого характеру) триває протягом IV і V семестрів. Завдання другого етапу – закріпити досягнуте у фортепіанному навчанні студентів за евристичним типом, розширити сферу застосування евристичних прийомів, дати студентам змогу опанувати нові прийоми евристичної діяльності на тлі вже засвоєних, такими, як: «Вибір кращого вирішення художньої проблеми» і «Варіативне опрацювання». Дія умови послементного введення евристичних дій виступає особливо виразно. Оптимальним методом роботи зі студентами визначено метод довільного переформулювання проблеми. На другому етапі впроваджується порівняно нова форма роботи – арт-конференція.

Третій етап (вправлення у застосуванні евристичних прийомів реконструктивного характеру) триває протягом шостого та сьомого семестрів і передбачає цілеспрямований тренінг у вже засвоєних прийомах, а також оволодіння студентами такими новими евристичними прийомами, як «Доповнення», «Заміна», «Реконструкція відомого». Центрального значення набуває дотримання такої педагогічної умови як спонукання студентів до рефлексивного осмислення результатів власної евристичної діяльності. На цьому етапі особливо ефективним є метод реверсного наведення студентів на евристичний пошук, підтверджено ефективність таких форм, як рефлексивний урок і евристичний конкурс.

Четвертий етап (оволодіння евристичними прийомами оригінально-творчого характеру) триває протягом восьмого семестру. На додаток до вже засвоєних на цьому етапі пропонується оволодіння студентами більш складними евристичними прийомами діяльності, такими, як «Художнє перебільшення», «Миттєве створення». У процесі формувального експерименту з'ясувалось, що не всі студенти здатні повною мірою оволодіти означеними прийомами. Проте, сам факт залучення студентів до застосування прийомів «Художнє перебільшення», «Миттєве створення» виступає дієвим засобом активізації дій евристичного типу. Педагогічна умова «Забезпечення психологічного комфорту» як одна із складових розробленої методичної моделі, має бути забезпечена протягом усього періоду фортепіанного навчання студентів. Проте, на четвертому етапі, де активізація творчих проявів студентів досягає піку, означена умова набуває провідного значення. Саме на цьому етапі пропонується застосування колективної форми видовищно-ігрового характеру – евристичного хеппенінгу.

Результати формувального експерименту відтворено у таблиці № 1.

Таблиця 1

**Динаміка зміни рівнів готовності майбутніх учителів музики до застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні (у відсотках)**

Рівні готовності до застосування евристичних прийомів	Діагносту вальний зріз	Перший проміжний зріз	приріст	другий проміжний зріз	приріст	Третій проміжний зріз	приріст	Підсумковий зріз	приріст
<b>Експериментальна група</b>									
Нульовий	33,33	25	-8,33	16,67	-16,67	8,33	25	0	-8,33
Низький	41,67	25	-21,67	25	-16,67	16,67	25	8,33	-33,34
Середній	25	33,33	8,33	33,33	8,33	41,67	16,67	58,33	33,34
Високий	0	16,67	16,67	25	25	33,33	33,33	33,34	33,33
<b>Контрольна група</b>									
Нульовий	33,33	33,33	0	25	-8,33	25	-8,33	25	-8,33
Низький	41,67	41,67	0	33,34	-8,33	33,34	-8,33	33,33	-8,34
Середній	25	16,67	-8,33	33,33	16,67	33,33	8,33	33,34	8,34
Високий	0	8,33	8,33	8,33	8,33	8,33	8,33	8,33	8,34

Перевірка ефективності розробленої методики відбувалась шляхом зіставлення результатів, одержаних у експериментальній і контрольній групах (діагностувальний, три проміжних і підсумковий зрізи) на основі критеріїв і способів оцінювання, розроблених на етапі констатувального експерименту.

Показники приросту досліджуваної якості студентів експериментальної групи порівняно з контрольною дозволили виявити значне збільшення студентів у експериментальній групі з високим рівнем готовності до застосування прийомів евристичної діяльності (з 0 до 33,33%). Кількість студентів з середнім рівнем означеної якості зросла з 25% до 58,33% за рахунок зменшення кількості студентів з нульовим і низьким рівнем.

У контрольній групі значна кількість студентів залишилась на нульовому і низькому рівні готовності до застосування евристичних прийомів (відповідно 25% і 33,33%), в той час, як показники високого та середнього рівня зросли незначною мірою (8,34%).

Для виявлення значимості розходжень показників рівнів готовності студентів до застосування прийомів евристичної діяльності було здійснено математичне опрацювання статистичних результатів за двовибірковим t-критерієм Стьюдента до незалежних виборок.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що різниці в підготовці студентів експериментальної й контрольної груп немає ( $t_{\text{факт.}} = t_{\text{табл.}}$ ). У формувальному ж експерименті було зафіксовано, що різниця між показниками рівнів готовності студентів до застосування прийомів евристичної діяльності, зафіксована у проміжних і підсумковому зрізах, є статистично значимою ( $t_{\text{факт.}} > t_{\text{табл.}}$ ) на кожному рівні.

Отже, статистичний аналіз результатів експериментального впровадження розробленої методичної моделі свідчить про її ефективність.

У процесі формувального експерименту встановлено, що готовність студентів до застосування евристичних прийомів діяльності формується поступово, з уроку в урок. Формування означеної готовності – не одномоментний захід, а пролонгований цілеспрямований процес поступового розширення кола застосовуваних прийомів, що має охоплювати різні види фортепіанного навчання. Набуття досвіду є фактором підвищення результативності застосування прийомів евристичної діяльності.

Встановлено, що неодмінною умовою ефективного впровадження розробленої методики є позитивне ставлення викладачів до фортепіанного навчання студентів за евристичним типом. Нейтральний, байдужий, незацікавлений підхід гальмує як дієвість застосування прийомів евристичної діяльності, так і ефективність їх опанування студентами.

## ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми музичного навчання студентів педагогічних університетів за евристичним типом, що знайшло відображення у розробці та науковому обґрунтуванні методики застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики. Результати дисертаційного дослідження дають можливість зробити такі висновки.



1. Аналіз наукової літератури й сучасної практики свідчить про те, що подальше удосконалення підготовки майбутніх учителів музики в контексті сучасної освітньої парадигми має враховувати необхідність залучення студентів до евристичної діяльності. Здобутки теорії й методики навчання музики в галузі підготовки майбутніх педагогів-музикантів до професійної діяльності, досягнення теорії і практики евристичного навчання уможливають створення методики застосування евристичних прийомів у фортепіанному навчанні студентів педагогічних університетів.

2. Під евристичною діяльністю ми розуміємо різновид мисленневих і практичних дій, спрямованих на пошук нових підходів до творчого вирішення проблеми. Відповідно евристична діяльність у фортепіанному навчанні – це різновид розумових і практичних операцій, спрямованих на вирішення художньо-творчих проблем, пов'язаних із оволодінням мистецтвом гри на фортепіано. Евристична навчальна діяльність майбутніх учителів музики характеризується усвідомленим ставленням до постановки проблеми і самостійного її вирішення. Прийом евристичної діяльності – це відносно закінчений елемент пізнавально-перетворювальної дії, що ґрунтується на усвідомленому підході до вирішення творчого завдання.

3. Готовність майбутніх учителів музики до евристичної діяльності визначається в дослідженні як інтегроване особистісне утворення, що характеризує ставлення до евристичної діяльності, обізнаність у прийомах евристичної діяльності, здатність до їх застосування та оцінювання.

4. Критеріями готовності майбутніх учителів музики до застосування прийомів евристичної діяльності визначено: мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, оцінювальний, а показниками відповідно - прояв стабільного інтересу до оволодіння прийомами евристичної діяльності, до розв'язання евристично-творчих завдань у різних видах фортепіанної підготовки; наявність відомостей щодо евристики, її основних понять, уміння назвати і розкрити сутність прийомів евристичної діяльності; уміння вибрати із запропонованого переліку прийомів оптимальний для вирішення евристичного завдання, уміння вирішити творче завдання за допомогою свідомого застосування евристичного прийому; уміння дати самооцінку позитивним наслідкам застосування евристичного прийому при виконанні навчального завдання, уміння виявити вади і прорахунки у використанні евристичного прийому при виконанні навчального завдання.

5. Змодельовані рівні готовності майбутніх учителів музики до евристичної діяльності включають: нульовий, низький, середній, високий, які відрізняються сформованістю стабільного інтересу до евристичної діяльності, обізнаністю у її прийомах, здатністю студентів до усвідомленого і результативного їх застосування у фортепіанному навчанні. У процесі констатувального експерименту зафіксовано переважно нульовий і низький рівні готовності майбутніх учителів музики до застосування прийомів евристичної діяльності.

6. У дисертації запропоновано нову методику, до складу якої входять педагогічні умови, методи і форми застосування евристичних прийомів у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики. Педагогічні умови розглядаються в дослідженні як спеціально створені обставини, що сприяють ефективному застосуванню евристичних прийомів студентами. Педагогічно доцільними визнано такі, як сенсова орієнтація майбутніх учителів музики у навчанні за евристичним типом; формування постійної установки студентів на творчість; спонукання до рефлексивного осмислення результатів евристичної діяльності; поелементне впровадження евристичних дій у практику фортепіанної підготовки студентів; забезпечення психологічного комфорту студентів у процесі евристичної діяльності.

7. Методами, що ефективно сприяють засвоєнню студентами евристичних прийомів діяльності, визначено: метод педагогічної акцентуації, що полягає у спрямуванні сумісної діяльності педагога і студента на виокремлення із комплексу, із сукупності об'єктів ключового, найсуттєвішого, більшзначущого; метод довільного переформулювання художньої проблеми, сутність якого полягає у цілеспрямованій видозміні словесного означення художньої проблеми; метод індуктивного опрацювання музичного матеріалу, що передбачає розгляд окремих випадків опрацювання навчального матеріалу, яке має «навести» на вирішення узагальненої художньої проблеми; метод реверсного наведення на евристичний пошук, який зорієнтовано на вирішення художньої проблеми у зворотньому напрямку, від усвідомлення результату до пошуку способів вирішення цієї проблеми; метод індивідуальної адаптації евристичних прийомів, завданням якого є забезпечення творчого самовизначення студента відповідно до його евристичних можливостей.

8. У результаті дослідницького пошуку запропоновано нові форми організації евристичної діяльності студентів: урок евристичного діалогу, арт-конференція, евристичний індивідуальний тренінг, евристичний конкурс, евристичний хеппенінг, впровадження яких сприяє формуванню інтересу студентів до евристичної діяльності, розвитку їх здатності до постановки евристичних проблем та їх вирішення. Педагогічна ефективність запропонованих форм зумовлюється можливістю систематичного залучення студентів до застосування евристичних прийомів та оцінювання їх дій, поєднанням індивідуальної та групової діяльності, звертанням до ігрового, видовищного їх наповнення.

9. У результаті експериментального дослідження встановлено оптимальні етапи застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики, а саме - перший етап (ознайомлення із евристичною діяльністю і засвоєння евристичних дій порівняльного характеру), другий етап (засвоєння евристичних дій варіативно-творчого характеру), третій етап (вправління у застосуванні евристичних прийомів реконструктивного характеру), четвертий етап (оволодіння евристичними прийомами оригінально-творчого характеру). Етапність пов'язано насамперед із підвищенням складності евристичних дій, а також із розширенням кількості прийомів, які

студенти можуть свідомо застосовувати. Визначені етапи слід розцінювати як принципову схему, як узагальнену рекомендовану послідовність дій. Водночас зазначимо, що зміст роботи на кожному з визначених етапів може бути певною мірою модифікований залежно від індивідуальності студента.

10. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що застосування прийомів евристичної діяльності є засобом інтенсифікації, удосконалення фортепіанного навчання майбутніх учителів музики.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого наукового аналізу вимагають питання розвитку евристичних здібностей студентів, впровадження евристичного навчання у різні види музичної діяльності студентів – вокальної, диригентської, у викладання історико-теоретичних дисциплін, у підготовку магістрів музичного мистецтва.

### СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ткачук О.Г. Особливості підготовки майбутніх учителів музики до методичної діяльності. /О.Г. Ткачук //Наука і освіта: наук.–практичний журнал Південного наукового центру АПН України, 2003. – Вип 5-6. – С. 132-135.

2. Ткачук О.Г. Вплив професійно-особистісних характеристик майбутніх учителів музики на рівень їхньої підготовки до професійної діяльності. /О.Г.Ткачук //Наука і освіта: наук.–практичний журнал Південного наукового центру АПН України, 2005. – Вип. 1-2. – С. 93-96.

3. Ролінська О.Г. Підготовка майбутніх учителів музики до методичного забезпечення музично–професійної діяльності. /О.Г. Ролінська //Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Херсон, 2008. – С. 312-318.

4. Ролінська О.Г. Застосування методів і прийомів евристичної діяльності як засіб оптимізації процесу навчання майбутніх учителів музики. /О.Г.Ролінська //Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. – К., 2008. – Вип. 6 (11) – С.60-64.

5. Ролінська О.Г. Форми організації навчання студентів за евристичним принципом діяльності. /О.Г. Ролінська //Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. – Київ 2010. – Вип. 9 (14) – С.31-36.

6. Ткачук О.Г. До історії розвитку теорії і практики музично – педагогічної діяльності. /О.Г. Ткачук //Науковий вісник ПДПУ імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2002. – Вип. 4-5. – С. 3-7.

7. Ткачук О.Г. Досвід одеських педагогів – піаністів у розробці теорії і практики музично – педагогічної діяльності. /О.Г. Ткачук //Науковий вісник ПДПУ імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2002. – Вип. 8-9. – С.69-75.

8. Ткачук О.Г. Розвиток методичної думки в практиці роботи музикантів–педагогів у ХХ столітті. /О.Г. Ткачук //Науковий вісник ПДПУ імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2002. – Вип. 11–12. – С. 79 – 85.

9. Ткачук О.Г. Евристичні прийоми у процесі підготовки майбутніх учителів музики до методичної діяльності. /О.Г. Ткачук //Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції //Наука і освіта – 2004. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 27-30.

10. Ткачук О.Г. Підготовка майбутніх учителів музики до методичної діяльності. /О.Г. Ткачук. //Всеукраїнські науково-практичні питання студентів та молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К.Ушинського і В.Сухомлинського. – Одеса, 2004. – С. 48-51.

11. Ткачук О.Г. Евристичні прийоми у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів музики. /О.Г. Ткачук //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, 2004. – С. 152-155.

## АНОТАЦІЇ

**Ролінська О.Г. Методика застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2011.

Роботу присвячено теоретико-експериментальному дослідженню проблеми застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики. Уточнено поняття «евристична діяльність», «прийоми евристичної діяльності», «готовність до застосування прийомів евристичної діяльності», розроблено критерії й показники цієї готовності.

Створено та перевірено методику поетапного застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики. Доведено, що ефективність застосування прийомів евристичної діяльності у класі фортепіано залежить від забезпечення педагогічних умов навчання, таких як : сенсова орієнтація майбутніх учителів музики у навчанні за евристичним типом; формування постійної установки студентів на творчість; спонукування до рефлексивного осмислення результатів евристичної діяльності; поелементне введення евристичних дій у практику фортепіанної підготовки студентів; забезпечення психологічного комфорту студентів у процесі евристичної діяльності; впровадження методів педагогічної акцентуації; довільного переформулювання художньої проблеми; індуктивного опрацювання музичного матеріалу; реверсного наведення на евристичний пошук; індивідуальної адаптації евристичних прийомів, а також нових форм організації навчання – уроку евристичного діалогу, арт-конференції, евристичного індивідуального тренінгу, евристичного конкурсу, евристичного хеппенінгу.

**Ключові слова:** евристична діяльність, фортепіанне навчання майбутніх учителів музики, методика застосування прийомів евристичної діяльності.

Ролинская Е.Г. Методика применения приемов эвристической деятельности в фортепианном обучении будущих учителей музыки. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 –теория и методика обучения музыке. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена проблеме обучения будущих учителей музыки приемам эвристической деятельности в классе фортепиано. Теоретическое осмысление проблемы позволило конкретизировать понятия «эвристическая деятельность», «прием эвристической деятельности», «готовность к применению приемов эвристической деятельности».

Критериями готовности будущих учителей к применению в фортепианном обучении приемов эвристической деятельности являются мотивационный, познавательный, деятельностный и оценивающий, а показателями соответственно – выявление стабильного интереса к овладению приемами эвристической деятельности, к решению эвристико-творческих задач в разных видах фортепианной подготовки; наличие сведений об эвристике, ее основных понятиях, умение назвать и раскрыть сущность приемов эвристической деятельности, разрешить творческую проблему с помощью сознательного применения эвристического приема, выявить просчеты и недостатки в применении эвристического приема при выполнении учебного задания.

Смоделированы уровни готовности будущих учителей музыки к эвристической деятельности, включающие: нулевой, низкий, средний и высокий, которые отличаются сформированностью стабильного интереса к эвристической деятельности, знанием ее приемов, способностью студентов к сознательному и результативному их применению в фортепианном обучении.

В диссертации предложено новую методику, в состав которой входят педагогические условия, методы и формы применения эвристических приемов в фортепианном обучении будущих учителей музыки. К педагогическим условиям относятся: смысловая ориентация студентов в фортепианном обучении эвристического типа, формирование стабильной установки студентов на творчество, вовлечение будущих учителей музыки в рефлексивное осмысление результатов эвристической деятельности, поэтапное введение эвристических действий в практику фортепианной подготовки, обеспечение психологического комфорта студентов в процессе эвристической деятельности. Методами, которые эффективно способствуют усвоению студентами эвристических приемов деятельности, являются: метод педагогической акцентуации, который заключается в выделении из комплекса, совокупности объектов ключевого, самого существенного и значительного; метод произвольного переформулирования художественной проблемы, сущность которого состоит в целенаправленном видоизменении словесного обозначения художественной проблемы; метод индуктивной проработки музыкального

материала, предусматривающий рассмотрение отдельных случаев решения проблемы, которое может «навести» на решение обобщенной художественной проблемы; метод реверсного наведения на эвристический поиск, сориентированный на поиск решения художественной проблемы в обратном направлении, от конечного результата к поиску средств, обеспечивающих его нахождение; метод индивидуальной адаптации эвристических приемов, целью которого является обеспечение творческого самоопределения студента соответственно его эвристическим возможностям.

Предлагаются новые формы организации эвристической деятельности студентов: урок эвристического диалога, арт-конференция, эвристический индивидуальный тренинг, эвристический конкурс, эвристический хешпининг. Установлена оптимальная последовательность применения приемов эвристической деятельности в фортепианном обучении будущих учителей музыки. Первый этап – ознакомление с эвристической деятельностью, ее задачами и возможностями, усвоение эвристических действий сравнительно-творческого характера; второй этап – усвоение эвристических действий вариативно-творческого характера; третий этап – упражнение в применении эвристических приемов реконструктивного характера; четвертый этап – овладение эвристическими приемами оригинально-творческого характера.

**Ключевые слова:** эвристическая деятельность, фортепианное обучение будущих учителей музыки, методика применения приемов эвристической деятельности.

**Rolinskaya E.G. The method of heuristic methods work in educating future teachers of piano music.** - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.02, theory and methods of teaching music. - National Pedagogical University M.P.Dragomanov. – Kiev, 2011.

The thesis is devoted to the training of future music teachers heuristic methods in a class of piano. Theoretical understanding of the problem allowed the precise notion of "heuristic activities", "Reception of the heuristic," "Ready to use heuristic methods work."

The criteria for readiness of future teachers to use in piano teaching methods of heuristic activity are motivational, cognitive, activity and evaluated.

The thesis proposed a new technique, which consists of pedagogical conditions, methods and forms of heuristic tonic in piano teaching future teachers muzyky. The optimal sequence of application Primov heuristic activities in the piano teaching future teachers muzyky. The first step is to introduce a heuristic activity, its challenges and opportunities, the acquisition of heuristic action of the comparative nature, the second phase - the assimilation of heuristic action variably-creative nature, the third stage-the application of heuristic Primov reconstructive nature, the fourth stage - the mastery of heuristic methods original and creative.

**Keywords:** heuristic activities, piano training future teachers muzyky, method of application Primov heuristic activities.



Підписано до друку 02.02.2011 р. Формат 60x84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.  
Наклад 100 прим. Зам. № 062  
Віддруковано з оригіналів

---

Видавництво Національного педагогічного університету  
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9  
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.  
(044) 239-30-26